

IZVLEČKI IZ SLOVENSKE "ROMOLOGIJE"

EXTRACTS FROM SLOVENIAN "ROMOLOGY"

The article highlights the attitude of the Slovene state authorities towards Roma, with special emphasis on their criminality in the first decade following the World War II. Roma were not acknowledged as a special ethnic community; they were treated as a foreign intruder into the Slovene national body and as a population hard to integrate into the Slovene society. All the attempts on the part of the Slovene society to solve the Roma problem (which were neither systematic nor long-term) failed to bring favourable results. Due to instability, vagrancy, bungling and thefts Roma often found themselves persecuted by police and law courts. The biggest legal trial against Roma charged with a number of criminal offences was carried out the District Court of Maribor in 1952. A group of Roma were sentenced to yearlong imprisonment, three of them even to death.

The article also deals with rather unusual relations between Roma and the majority population. It's true that Roma committed a number of thefts, but they were just a link in the trafficking chain, where profits mostly went to majority population. What's more, due to their in-born criminality, Roma were accused of criminal acts, committed by members of the majority nation. With scapegoat at hand, there is no point in wasting time and state money for in-depth investigations. The article ends with a note on sexual abuse of Roma girls.

Keywords: Roma, Slovenia, criminality, discrimination

Članek obravnava odnos slovenskih oblasti do romske problematike, posebej odnos do romske kriminogenosti v prvem desetletju po drugi svetovni vojni. Romi niso bili priznani kot posebna etnična skupina. Obravnavani so bili kot tujek v slovenskem nacionalnem telesu, kot populacija, ki se težko vključuje v slovensko družbo. Vsi poskusi slovenskih oblasti, da bi razrešili romski problem (resnici na ljubo velja dodati, da ti ukrepi niso bili posebej sistematični in dolgoročno zastavljeni), niso prinesli zaželenih rezultatov. Zaradi romske nestanovitnosti, potepuštva, šušmarstva in tatvin so bili pogosto predmet obravnave policije ter sodstva. Največji sodni proces proti Romom obtoženih vrste kaznivih dejanj je potekal pred okrožnim sodiščem v Mariboru leta 1952. Skupini Romov so bile izrečene visoke zaporne kazni, trije pa so bili obsojeni na smrt.

Članek govori še o prav nenavadnih odnosih med romsko in večinsko populacijo. Da so Romi kradli drži. Toda bili so le člen v prekupčevalski verigi, v kateri so smetano pobirali pripadniki večinskega naroda. In ne samo to, Romom so bila zaradi "prirojene" kriminogenosti pripisana še kazniva dejanja, ki so jih povzročili pripadniki večinskega naroda. Ko imaš pri roki dežurnega krivca za vse tegobe, ki tarejo tebe in/ali tvojo okolico, res nima nobenega smisla, da bi tratil čas in državni denar za poglobljeno raziskovanje. Ob koncu prispevka je še zapis o grobem spolnem izkoriščanju romskih deklet.

Ključne besede: Romi, Slovenija, kriminogenost, diskriminacija

UVODNE OPOMBE

Evgenika in socialni inženiring, pomembna postulata graditve in “dozorevanja” slovenskega naroda ter socialističnih odnosov v Sloveniji v prvih letih po koncu druge svetovne vojne sta zaznamovala tudi razreševanje “ciganskega¹ problema” v Sloveniji. Obča politična radikalnost v prvem povojnem obdobju se je kazala tudi v radikalnem odnosu oblasti do Ciganov.² Cigani so bili pač populacija, ki se je še najmanj skladala z vizijo zaukazane harmonične in urejene družbe; pogosto neulovljivi in kar je bilo še huje, brez nadzora in kontrole so “taval” skozi življenje oziroma taborili na robu slovenske družbe.

Točnega števila “domačih” Ciganov, včasih je bilo slišati tudi o slovenskih Ciganih, slovenski organi oblasti niso uspeli ugotoviti. Za leto 1948 se v gradivih pojavlja številka 2.062 oseb.³

Iz poročila z naslovom Cigani v LR Sloveniji z dne 25. novembra 1951 je razvidno, da je “vseh Ciganov v LR Sloveniji 2.141. Od teh živi pretežna večina, namreč 1.478 v okraju Murska Sobota. Ostali okraji imajo: Lendava 90, Črnomelj 150, Novo mesto 140, Kočevje 113, Grosuplje 30, Trebnje 18, Radovljica 19, Kranj - okolica 20, Krško 8, Slovenj Gradec 5 in Šoštanj 5.”⁴

V dokumentu z naslovom Problem ciganov v LR Sloveniji, ki nosi datum 10. junij 1953, je podatek, da v Sloveniji živi 3.804 Ciganov. Poročilo ugotavlja,

“(…) da število ciganov zelo hitro narašča, kar je predvsem pripisovati njihovemu hitremu razplojevanju, ne pa doseljevanju. Tako je od leta 1949 do danes naraslo število ciganov v Sloveniji za približno 1.000. V posameznih

* * *

¹ V besedilu bo namenoma rabljeno poimovanje pripadnikov romske skupnosti z imenom Cigan. To ime je bilo rabljeno v vseh dokumentih tistega časa, zato bi bilo pretvarjanje.

² Koliko Ciganov je preživel vojnega vihra na Slovenskem, ni mogoče natančno ugotoviti. Mnoge je vzel porajmos (ime za načrtno, sistematično iztrebljanje Ciganov v drugi svetovni vojni. Pojem je analogen pojmu holokost, poimenovanju za načrtno iztrebljanje Judov). Nemci so iz zasedenega slovenskega ozemlja med drugo svetovno vojno transportirali večji del Ciganov v nemška uničevalna taborišča. Le malo se jih je vrnilo. Nemalo Ciganov so med vojno postrelili tudi partizani. V dokumentu z naslovom Problem ciganov v LR Sloveniji (Arhiv Slovenije, AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, teh. enota 1489, št. spisa 284) je na strani 2 zapisano: “Med NOB so bili cigani v Prekmurju v glavnem politično dezinteresirani, medtem ko se je večina ciganov v dolenskih in belokranjskih krajih vdinjala italijanskemu okupatorju. Pod vplivom Italijanov, zlasti zaradi raznih njihovih obljub, so skoraj vsi cigani šli na pot sodelovanja z okupatorjem in na pot izdajstva. Najslabši so bili cigani iz Kanižarice, od katerih je bilo meseca avgusta 1942 po partizanih likvidiranih 61. V Dragatušu je bilo ustreljenih 28 ciganov, nekaj pa tudi po drugih krajih. Imeli so tudi svojega komandanta Hudo-rovac Jureta, kateremu so Italijani kot nagrado za njegovo izdajalsko delo postavili celo hišo.”

³ Arhiv Slovenije, AS 1931, št. spisa 154 (II. Pov. 787/2-Sm, Predmet: Poročilo o ciganih.)

⁴ Arhiv Slovenije, AS 1931, št. spisa 264 (Predmet: Cigani v LR Sloveniji, št. VIII-225/2-51, str. 1.)

okrajih v Sloveniji so cigani razporejeni takole: Murska Sobota 3.000; Črnomelj 232; Novo mesto 234; Kočevje 150; Krško 70; Radovljica 50; Ljubljana - okolica 33; Kranj 16; Slovenj Gradec 8; Ljubljana - mesto 6; Šoštanj 5. Skupaj 3.804. Po prejetih poročilih so vsi ostali okraji brez ciganov, kar verjetno ne bo v celoti držalo, zlasti ne za večje okraje kot Celje - okolica in Maribor - okolica. Znatnejšega števila stalnih ciganov pa gotovo v teh krajih ni. V stari Jugoslaviji je bilo na področju Slovenije mnogo več ciganov. Njihovo razredčenje je pripisovati vojnemu stanju, zlasti masovnemu uničevanju ciganov po nemškem okupatorju."⁵

V dokumentu z naslov Problem ciganov v LR Sloveniji, ki je nastal junija 1953, beremo, da si je ljudska oblast po vojni

"(...) po eni strani prizadevala za pospeševanje kulturnega razvoja ciganskega rodu, za izboljšanje zdravstveno-higijenskih prilik, posebno skrb pa je posvetila zaposlitvi ciganov in šolanju mladine. Po drugi strani pa je ljudska oblast morala, posebno v zadnjih letih, poseči po ostrejših ukrepih zoper cigane, ki so se branili poštenega dela in se rajši držali starih tradicionalnih razvad ciganskega življenja, ki je v nasprotju s socialistično zakonodajo. Bolj z izvajanjem strogih ukrepov kot z drugimi metodami je uspelo organom oblasti vsaj deloma zajezi kršitve predpisov po ciganih. Zlasti je bilo zatrto gibanje ciganov v skupinah na vozovih iz kraja v kraj in je uspelo pritegniti jih na stalno prebivanje v določenih krajih. V neki meri je uspelo zmanjšati potepuštvu, šušmarstvu in delomrznost med cigani. V primerjavi s stanjem v prejšnji Jugoslaviji, se je v letih po osvoboditvi precej ciganov vključilo v delo v raznih gospodarskih panogah. Pomembni uspehi so bili doseženi pri pošiljanju ciganske mladine k rednemu šolskemu pouku."⁶

Z "napredkom" Ciganov se je oblast ukvarjala že dlje časa, kot je mogoče razbrati iz poročila Republiškega sekretariata za notranje zadeve z dne 25. novembra 1951. Pisci poročila ugotavljajo, da je

"kulturno stanje ciganov v Sloveniji (...) še precej nizko, kar velja zlasti za vzhodni del republike. Proti zapadu se to stanje - skladno z višjim kultur-

* * *

⁵ Arhiv Slovenije, AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, teh. enota 1489, št. spisa 284. Problem Ciganov v LR Sloveniji, str. 3.

⁶ Arhiv Slovenije, AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, teh. enota 1489, št. spisa 284. Problem Ciganov v LR Sloveniji, str. 2.

nim stanjem domačega slovenskega prebivalstva – dviga. V splošnem so cigani enaki najrevnejšim ali najnižjim plastem domačinov, kolikor take razlike še obstajajo, tu in tam so pa še znatno pod njimi (jugovzhodni rob Slovenije).

V večjih rodovnih skupinah živijo naši cigani le še v novomeškem, črnomelj-skem in kočevskem okraju, pa tudi tu ne vsi. Drugje živijo v rodbinah. Rodbinske vezi sicer niso posebno trdne, konkubinatov je dosti, nezakonskih otrok še več. Že 15-letna dekleta prinašajo očetu nezakonskega otroka in prav najrevnejše družine imajo največ otrok (5–10). Ti so seveda velika ovira za ekonomski in kulturni napredek družine. Spolno udejstvovanje ciganov je neobzdržano, ni pa ekscesov in zlasti se ciganke ne udajajo prostituciji.

Analfabetov je med starejšimi cigani še mnogo, na vzhodu večina. Žal ni statistike o tem. Mladina pa ponekod, kjer so cigani stalno naseljeni, redno obiskuje šole. Na to pazi šolska oblast, naprednejši cigani pa se že sami zavedajo važnosti izobrazbe. V oddaljenejših krajih ovira reden šolski obisk, vsaj pozimi, velika revščina (pomanjkanje primerne obleke in obutve). V okraju Murska Sobota, kjer je zdaleč največ ciganov, so prirejali tudi analfabetske tečaje, ki so je jih cigani z veseljem udeleževali. Le žensk ni bilo. Slabše rezultate javlja Lendava. V Murski Soboti obiskuje 5 mladincev glasbeno šolo, eden pa celo že 4. razred gimnazije. Tudi otroci gorenjskih ciganov so v gimnaziji.

Stanovanja večine naših ciganov so zelo revna, prehrana neredna in pomanjkljiva. Toda cigani so temu privajeni in ne potrebujejo dosti. Najslabše je s higieno. O stanovanjski higieni ni mogoče govoriti, o telesni higieni ni sledu. Najslabša in obče nevarna je v tem pogledu vas Pušča, sklenjeno cigansko naselje, oddaljeno komaj 1.5 km od Murske Sobote in naseljeno s 392 cigani. To naselje je zanemarjeno, ušivo in zasteničeno. V njem razsaja trakom, garjavost in druge bolezni, leta 1946 je izbruhnil prav tu tifus in zdravstvenim organom povzroča Pušča veliko skrbi in dela. Pušča je verjetno tudi leglo kriminala, ki se čuti v bližnjem mestu. Ne dosti boljši sta ciganski naselbini v Vadarcih in Zenkovcih. Drugje so razmere boljše.

Kakor v drugih pogledih je tudi glede higiene stanje v zapadnih predelih Slovenije boljše in gorenjski cigani se že skoraj ne ločijo od ostalega prebivalstva, ne po obleki, ne po izobrazbi, dasi so tudi oni revni. Da pa cigani povsod napredujejo in se bližajo življenju ostalega ljudstva, se vidi iz primerov, ki bi bili v prejšnji Jugoslaviji nemogoči. Tako je v Črmošnjicah cigan odbornik KLO, v Murski Soboti uslužbenec OLO, v Šoštanju miličnik, in celo dober, napreden in razgledan miličnik.”⁷

* * *

⁷ Arhiv Slovenije, AS 1931 (Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS), št. spisa 284, Predmet: Cigani v LR Sloveniji, št. VIII-225/2-51 z dne 25. novembra 1951, str. 4.

Podatek o številu Ciganov najdemo tudi v *Informaciji o stanju ciganov na občini Novo mesto* in o težavah, ki jih imajo s tem v zvezi službe organov za notranje zadeve, kjer na strani 2 beremo:

"Po podatkih iz leta 1963 (novejših podatkov ni, ker pozneje niso delali takih analiz) je bilo na območju občin: Novo mesto, Trebnje in Grosuplje 113 ciganskih družin. Od tega 51 stalno in 61 nestalno naseljenih. V teh družinah je bilo 522 mož, žena in otrok. Starih nad 14 let je bilo 258, med temi jih je bilo le 29 za delo nesposobnih (stari in bolni)."⁸

Socialna izključenost in vrtenje v "začaranem krogu revščine" sta mnoge postavila na prve strani policijskih poročil. Veljalo je prepričanje,

"da se cigani, zlasti potujoči, nagibajo kriminaliteti. Najbolj razširjena kazniva delovanja med cigani so kazniva dejanja zoper družbeno in zasebno premoženje (grabež, rop, vlomne tatvine, navadne in majhne tatvine, goljufije in pod.). Mnogo zagrešijo tudi kaznivih dejanj zoper življenje in telo, zlasti telesnih poškodb in sodelovanja v pretepu. Poleg teh so precej podvrženi mazaštvu, prenašanju nalezljivih bolezni, nedovoljenemu trgovanju in krivemu pričevanju.

Natančnih statističnih podatkov o gibanju kriminalitete med cigani nimamo, posebno ne zato, ker ostane velik del raznih kaznivih dejanj neodkrit in nedokazan. Pregon kaznivih dejanj je pri ciganih namreč zelo težaven iz sledečih vzrokov:

- a) skoraj nemogoče je postaviti med cigane zaupniško mrežo;
- b) cigani so izredno zakrknjeni in skoraj ni primera, da bi cigan dejanje priznal tako, da se mora obsoditi le na podlagi konkretnih dokazov, ki pa se prav težko dobavijo;
- c) cigani – kriminalci se poslužujejo po več imen, osebne dokumente pa zatajijo ali pa skrijejo;
- č) kot tatovi so izredno spretni, orodje se dobi pri njih redkokdaj in tudi vlome izvršujejo le z najprimitivnejšimi sredstvi, ki pa si jih znajo spretno posluževati;
- d) tatvine izvršujejo redkokdaj posamič, temveč vselej v skupinah z dobro organizirano opazovalno službo;

* * *

⁸ Arhiv Slovenije, AS 1931 (Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS), št. spisa 400, Informacija o stanju ciganov na občini Novo mesto in o težavah, ki jih imajo s tem v zvezi službe organov za notranje zadeve.

- e) organom javne varnosti se znajo dosledno in zelo spretno izmikati in
- f) proti zasledovalcem tvorijo močan kolektiv, ki drži skupaj in ne pozna izdajstva.

Zato bo kaznivih dejanj med cigani verjetno mnogo več kot pa je registrirano. Zanimivo je dejstvo, da se v zadnjem času kaznivih dejanj zoper državo med cigani sploh ni, s protidržavnimi bandami se cigani ne družijo, so pa tembolj nevarni tujemu premoženju kot nepopoljšivi tatovi. To velja zlasti za cigane vzhodnih predelov republike, kjer živijo v večjem številu in v večji zaostali. Naprednejši zapadni cigani v glavnem ne kradejo več. Tatvine poljskih pridelkov z njiv pa se pojavljajo še vedno povsod.”⁹

Čeprav je bil ciganski problem vse prej kot problem kriminalitete, česar so se zavedali tudi v policiji,¹⁰ so se z cigansko problematiko v največji meri ukvarjali prav ti. Cigani so v policijski klasifikaciji postavljeni ob bok delomrznežem in prostitutkam. Policija je imela navodilo, da se proti ciganom, posebej tistim, ki so jih prepoznavali kot klateže, pristopa odločno in strogo. V navodilu organom za notranje zadeve iz leta 1952 je zapisano:

“Ponovno naročamo, da pod osebno odgovornostjo načelniki oddelkov za notranje zadeve LO okrajev poskrbijo, da pripadniki LM na licu mesta aretirajo vse potujoče cigane, čim jih izsledijo in ne glede na to, če imajo priložnostno zaposlitev ali dovoljenje za opravljanje kake obrti, kar jim služi le kot krinka za izvrševanje kaznivih dejanj, nereda itd. Zaprejo in predajo naj se v upravno kaznovanje zaradi klateštva tako odrasli cigani kakor ciganke, njihove otroke pa naj se izroči v preskrbo socialnemu skrbstvu. Sodnikom za prekrške naj načelniki oddelkov prikažejo škodljivost potepušstva ciganov in naj poskrbijo, da se bodo izrekle najstrožje zaporne kazni, poleg tega pa še izgon iz dotičnega kraja. Kjer koli se bodo ti cigani –

* * *

⁹ Arhiv Slovenije, AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, teh. enota 1489, št. spisa 284, Problem ciganov v LR Sloveniji, str. 9.

¹⁰ Zanimiv je naslednji zapis, ki ga najdemo v Poročilu o problematiki ciganov v novomeškem okraju. Na strani 8 piše: “Prejšnja leta smo cigane takorekoč preganjali, posebno patrole LM. PLM so takoj, ko so opazile, da so cigani iz drugega območja, le-te napotile nazaj v kraj stalnega prebivališča. Tako cigani niso imeli nikjer obstanke in smo s takšnimi ukrepi samo pospeševali njihovo selitev. Če je cigan prišel v Novo mesto, pa zato ni imel razloga ali če je bil zaloten brezdele pri prosjačenju in podobno, smo ga priprli in ovadili sodniku za prekrške. Tudi ta ukrep ni bil zadovoljiv, ker so se miličnikov bali in se pred njimi skrivali. Poleg tega smo izvajali še vrsto podobnih ukrepov. Toda s tem pričakovanih uspehov nismo dosegli. To narekuje, da policijski ukrepi ne bi smeli biti edino sredstvo za prevzgojo ciganov in pobijanje kriminalitete od strani ciganskih storilcev, temveč bi se tega vprašanja morali lotiti predvsem ljudski odbori, zdravstvene, prosvetne in druge ustanove, pa tudi množične organizacije. Arhiv Slovenije 1931, št. teh. enote 1490, št. spisa 397. Državni sekretariat za notranje zadeve LSR, Zadeva: Problematika v zvezi s cigani, 5/2-1962, str. 8.

klateži ponovno pojavili, naj se jih takoj ponovno zapre in potem izžene – tako dolgo, da bodo sami uvideli, da jim ne preostane drugega, kakor se stalno zaposliti ali oditi.¹¹

To ukrepanje ne sme biti kampanjsko ampak permanentno in ponovno zahtevamo od načelnikov oddelkov za notranje zadeve, da se rešitev problema ciganskega potepušstva osebno lotijo z vso strogostjo in doslednostjo in da v območju svojih okrajev likvidirajo vse primere potikanja ciganov kakor tudi drugih delomrznežev, špekulantov itd. Posebej pa opozarjamo, da likvidiranje klateštva ciganov v okraju ne pomeni odprava teh ciganov v drug okraj, kakor so to oportunistično delali dosedaj nekateri poverjeniki, temveč takojšnjo ukrepanje in najstrožje ter neizprosno kaznovanje takih ciganov in klatežev.”¹²

MARIBORSKI PROCES 1952: KAZENSKA ZADEVA ZOPER KOKAŠ-A IVANA – HAPI IN SOSTORILCE

Ker je med letoma 1946 in 1951 število vlomnih tatvin v kmetijske zadruge in magazine (pa tudi v zasebne stavbe), za katere so organi pregona sumili Cigane, neprestano naraščalo, je bilo odločeno, da je treba ciganski kriminogenosti narediti konec. V obsežnih policijskih akcijah v Prekmurju, na Gorenjskem in na Dolenjskem so bili pred sodišča v Kranju¹³ in Mariboru postavljeni številni Cigani. Obtoženi za kopico kraj, vlomnih tatvin in za grabež, so jih doletele drastične kazni. Hude kazni je bilo tudi pričakovati, saj je MLO, Poverjeništvo za notranje zadeve Maribor - mesto meseca marca 1952 sporočilo naslednje:

“Cigani z njihovo delomrznostjo in nagnjenjem k imovinskim deliktom predstavljajo za Prekmurje in kakor je pokazala preiskava za celo Slovenijo poseben problem. Ljudska oblast ga je skušala rešiti na ta način, da je v letu

* * *

¹¹ Dikcija "se stalno zaposliti ali oditi" je nadomestila prvotni zapis (...) zapustiti našo republiko”.

¹² Arhiv Slovenije, AS 1931. št. teh. enote 1489, Predmet: Postopanje proti potujočim ciganom.

¹³ Oktobra 1952 je oddelek za notranje zadeve Kranj zaključil preiskavo zoper skupino 16 ciganov – vlomilcev, ki so izvršili skupno 33 vlomov in več drugih tatvin v območju okrajev Kranj, Radovljica, Kočevje in Ljubljana - okolica. Skupno so povzročili nad 4.000.000,00 din škode. Obsojeni so bili na kazni strogega zaporu v trajanju od 2–20 let. Poleg navedenih vlomilcev – ciganov je bilo obsojenih še 7 cigank zaradi razpečevanja ukradenega blaga in 4 kmeti zaradi nakupa. Problem ciganov v LR Sloveniji, str. 10. Arhiv Slovenije, AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, teh. enota 1489, št. spisa 284.

Kratko notičko o tej ciganski tolpi je mogoče najti tudi v reviji *Kriminalistična služba* (Ministrstvo za notranje zadeve Ljudske republike Slovenije). Revija je v tem obdobju nosila oznako "strogo zaupno". V številki 7, leto III (julij 1952), stran 331, piše: "Aretirana ciganska vlomilska tolpa. Kriminalistični organi v Kranju so z izčrpnimi poizvedbami prišli na sled nevarni vlomilski tolpi ciganov, ki ji je načeloval cigan Huber Anton. Aretiranih je bilo 18 ciganov te tolpe. Njihov kolovodja Huber je doslej priznal 26 vlomnih tatvin, od katerih je 15 bilo izvršenih v kmetijske zadruge, ostalih 11 pa v privatna stanovanja. Nadaljnja preiskava je še v teku."

1946 vse kolonizirala v Banatu, kjer so dobili lepa posestva. Po par mesecih, ko so gospodarstvo uničili, so se pa večinoma vsi zopet vrnili v Prekmurje, kjer so pričeli s starim načinom življenja. Res je, da gredo po par mesecev v letu na sezonsko delo, vendar pa zopet povsod kjer se pojavljajo vlamljajo in kradejo. Predlagamo, da se **navedeno grupo vlomilcev zelo strogo kaznuje, da bo kazen služila za vzgled ostalim**¹⁴ (poudaril M. K.).

VLOMILSKA TOLPA. SLIKA POSNETA ENO URO PRED IZREKOM SODBE

Stojijo od leve na desno: Horvat Aleksander-Sándor, Cener Franc, Baranja Franc iz Cernolavce, Baranja Ivan-Cimba, Cener Jože-Bežan, Horvat Rudolf, Horvat Stefan-Pišta (brat Rudolfa), Horvat Ignac-Naci, Horvat Stefan-Adam, Baranja Jožef-Delino, Kokaš Stefan iz Cankove, Baranja Ivan-Vanek, Cener Aleksander-Sanji (sin Božana), Cener Stefan-Jagalo, Kokaš Jožef (brat Kokaša Ivana-Hapija), Kokaš Stefan, Horvat Ignac-Naci, Baranja Josip-Itam, Horvat Franc

Sedi jo od leve na desno: Baranja Andrej-Andraž, Cener Jože-Lenci, Horvat Aleksander-Sanji (brez roke), Kovač Albert, Kučan Viljem, Horvat Jurij-Mihail-Miško, Kokaš Andrej-Barči (sin Hapija)

Največji sodni proces na slovenskem proti Ciganom je potekal pred Okrožnim sodiščem v Mariboru spomladi leta 1952. Konec meseca maja leta 1952 je bila objavljena

* * *

¹⁴ Pokrajinski arhiv Maribor, AŠ 114 (Okrožno sodišče Maribor 1945–1952) MLO, Poverjeničstvo za notranje zadeve Maribor - mesto II. št. 1510/3-52,P1/Pir., Predmet: Kokaš Ivan in drugi kaz. dej. po čl. 255 KZ in 265 KZ.

"Sodba

V imenu ljudstva

Okrožno sodišče v Mariboru kot prvostopno kazensko sodišče je po sodniku o. s. Cvirnu Otmarju kot predsedniku senata, Markiču Ivanu in Tašnerju Ivanu kot porotnikih ob sodelovanju Miler Mare, Rink Danice in Žmavc Baldine ter sodniškega pripravnika niž. prav. ref. Javornika Rada kot zapisnikarjev v kazenski zadevi zoper Kokaš-a Ivana – Hapi in sosterilce zaradi kaz. dejanj po čl. 255, 250, 265, 226, 249, 287 in 169 k. z. po v dneh 5., 6., 7., 8., 9., 10. in 12. maja 1952 opravljeni javni glavni obravnavi v navzočnosti zastopnika javnega tožilca dr. Vrbnjaka Franja, priprtih obtožencev ter njihovih zagovornikov Kokaš Ivana – Hapi z zagovornikom dr. Vinterhalter Ivanom, Kokaš Andreja – Barči z istim zagovornikom, Horvat Ivana – Limalo z zagovornikom Kapus Vladibojem, Baranja Jožefa – Delino z zagovornikom dr. Bergoč Jožefom, Baranja Ivana, Cener Jožefa – Gojca, Horvat Jurija, Kokaš Jožefa, Baranja Andraža in Baranja Jožefa – Itama z zagovornikom dr. Novak Jožetom, Horvata Franca z zagovornikom dr. Slokar Karlom, Horvat Štefana – Adama in Küčen Viljema z zagovornikom dr. Krulc Francem, Baranja Franca, Sever Franca in Cener Jožefa-Lenci z zagovornikom dr. Tomšič Francem, Kovač Alberta in Horvat Aleksandra – Šani z zagovornikom dr. Srajner Hinkom, Baranja Ivana – Cimba, Horvat Rudolta in Horvat Štefana – Pišta z zagovornikom dr. Kumatovič Filipom, Cenr Jožefa – Bežana, Cener Aleksandra, Cener Štefana – Jagala, Horvat Ignaca – Laci in Horvat Aleksandra z zagovornikom dr. Rapoc Josipom, Horvat Ignaca – Mace, Horvat Mihaela – Miško, Kokaš Štefana in Kokaš Štefana – Pišta z zagovornikom dr. Boštjančič Leopoldom, zastopnikom oškodovancev OZKZ Gornja Radgona Smajdl Staneta, OM v likvidaciji Maribor - okolica Koniča Rudolta in DOZ, ravnateljstvo za LRS Geržina Ivana dne 17. maja 1952

r a z s o d i l o:

Obtoženci:

- 1) Kokaš Ivan - Hapi, sin Marije rojen 21. 5. 1905 v Vanči vasi okraj Murska Sobota, delavec, lastnik enostanovanjske hiše, Slovenec, jugosl. državlján, poročen, oče 7 otrok v starosti od 3 do 20 let, pismen, šole ni obiskoval, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 10. 12. 1951,
- 2) Horvat Ivan - Limalo, sin Marije rojen 3. 8. 1918 v Vanči vasi ikraj Murska Sobota, delavec, lastnik enostanovanjske hiše, Slovenec, jugoslovanski državlján, poročen, oče 3 otrok, pismen, dovršil 4 razr. osnovne šole, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje;

- 3) Baranja Jožef - Delino, sin Aleksandra, rojen 29. 1. 1918 v Vanči vasi, okraj Murska Sobota, tam stanujoč šte. 41, delavec, Slovenec, državlj. FLRJ, lastnik enostanovanjske hiše, poročen, oče 5 otrok v starosti 6 mes. do 9 let, pismen, dovršil 4. raz. osnovne šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 8. 12. 1951,
- 4) Baranja Andraž, sin Štefana, rojen 15. 10. 1907 v Vanči vasi, okraj Murska Sobota, tam stanujoč šte. 54, delavec, lastnik enostanovanjske hiše, Slovenec, jugoslov. državlj., poročen oče petih otrok, v starosti o 5-24 let, nepismen, šol ni obiskoval, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951,
- 5) Horvat Jurij, sin Jožeta, rojen 28. 4. 1928 v Vanča vasi, okraj Mur. Sobota, tam stanujoč šte. 68, delavec, lastnik enodružinske hišice, Slov., drž. FRLJ, poročen, oče 3 otrok v starosti od 1 do 5 let, pismen, dovršil 3 razr. osnovne šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 27. 12. 1951 dalje,
- 6) Baranja Ivan sin Andreja, rojen 2. 11. 1925 v Vanča vasi, okraj Mur. Sobota, tam stanujoč šte. 54, godbenik, lastnik enostanovanjske hišice, Slovenec, jugoslov. državlj., poročen, oče 1 otroka v starosti 10 mes., pismen, dovršil 2 razr. osnovne šole, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,
- 7) Horvat Franc, sin Ladislava, rojen 21. 2. 1909 v Vanča vasi okraj Mur. Sobota, stanujoč istotam, šte. 59, poljski delavec, lastnik enostanovanjske hišice, Slovenec, jugoslov. državlj., poročen, oče 2 otrok v starosti od 7-9 let, nepismen, šol ni obiskoval, predkaznovan, v priporu od 5. 2. 1952 dalje,
- 8) Horvat Štefan - Adam, sin Jožefa, rojen 5. 6. 1921 v Vadarcih, okraj Mur. Sobota, stanujoč istotam šte. 47, delavec, lastnik enostanovanjske hišice, Slovenec, jugoslov. državlj., poročen, oče 3 otrok, pismen, dovršil 6 razr. osnovne šole, predkaznovan, v priporu od 7. 12. 1951,
- 9) Baranja Franc sin Mihaela, rojen 20. 10. 1922, v Černelovcih, okraj M. Sobota, stanujočega istotam šte. 55, delavec, brez premoženja, Slovenec, jugoslov. državlj., samski, oče 2 otrok v starosti 2 in 4 let, nepismen, šol ni obiskoval, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951,
- 10) Cener Franc, sin Franca, rojen 9. 10. 1909 v Borejci, okraj M. Sobota, stanujoč istotam šte. 45, delavec, poseduje enostanovanjsko hišico, Slovenec, jugoslov. drž., poročen, oče 6 otrok v starosti 2 do 16 let, nepismen, šol ni obiskoval, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,

- 11) Cener Jožef - Laci, sin Franca, rojen 4. 4. 1907 v Borejcih okraj M. Sobota, stanujoč istotam, delavec, lastnik enostanovanjske hišice, Slov., jugoslov. državljan, poročen, oče 4 otrok v starosti 5 do 23 let, nepismen, šol ni obiskoval, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 9. 12. 1951 dalje,
- 12) Kovač Albert, sin Jožefa, rojen 4. 7. 1915, v Borejcih, okraj Mur. Sobota, stanujočega istotam štev. 33, delavec, lastnik enostanovanjske hišice, Slovenec, jugoslov. drž., poročen oče 5 otrok v starosti od 2 mesecev do 18 let, pismen, dovršil 6 razr. osnovne šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,
- 13) Baranja Ivan - Cimba, sin Terezije, rojen 8. 1. 1909 v Borejcih okraj M. Sobota, stanujočega istotam štev. 33, delavec, lastnik enostanovanjske hišice, Slovenec, jugoslov. drž., poročen, oče 7 otrok v starosti od 7 mes. do 22 let, nepismen, šol ni obiskoval, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,
- 14) Horvat Rudolf sin Mihaela rojen 7. 8. 1910 v Vanča vasi, okraj Mur. Sobota, stanujočega istotam štev. 53, zidar, brez premoženja, Slovenec, jugoslov. državljan, poročen, oče 5 otrok, v starosti od 6 do 19 let, pismen, dovršil 2 razr. osnovne šole, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 3. 1. 1952 dalje,
- 15) Horvat Štefan - Pišta sin Mihaela, rojen 11. 5. 1905 v Vanča vasi, okraj Mur. Sobota, stanujočega istotam, štev. 64, gradbeni nadzornik, lastnik enostanovanjske hišice, Slovenec, jugoslov. državljan, poročen, oče 6 otrok v starosti 13 do 26 let, pismen, dovršil 4 raz. osnovne šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 3. 1. 1951 dalje,
- 16) Cener Jožef - Bežan, sin Štefana, rojen 20. 3. 1902 v Vanča vasi, okraj Mur. Sobota, stanujočega istotam štev. 56, delavec, brez premoženja, Slovenec, državljan FLRJ, poročen, oče 7 otrok v starosti 7 mesecev do 22 let, pismen, dovršil 4 razr. osnovne šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 13. 1. 1950 do 4. 1. 1951 in od 7. 12. 1951 dalje,
- 17) Cener Aleksander, sin Jožefa, rojen 20. 7. 1921 v Vanča vasi okraj Mur. Sobota, stanujočega istotam štev. 58, delavec, brez premoženja, Slovenec, jugoslov. drž., poročen oče 3 otrok v starosti od 2 do 10 let, pismen, dovršil 4 razr. osnovne šole, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,
- 18) Cener Štefan - Jagalo, sin Franca, rojen 1. 4. 1911 v Borejcih, okraj Mur. Sobota, stanujočega istotam štev. 45, delavec, lastnik enostanovanjske hišice, Slov., jugosl. državl., poročen, oče 5 otrok v starosti 2 mes. do

- 13 let, nepismen, šol ni obiskoval, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 3. 1. 1952 dalje,
- 19) Horvat Ivan - Laci, sin Štefana, rojen 26. 7. 1918 v Vadarcih, okraj Mur. Sobota, stanujoč istotam štev. 105, miner, lastnik enostanovanjske hišice, Slov., državljani FLJR, poročen, oče 3 otrok v starosti 4 do 9 let, pismen, dovršil 8 razr. osnovne šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 15. 1. 1952 dalje,
- 20) Horvat Aleksander sin Jožefe, rojen 3. 8. 1907 v Černelovcih okraj Mur. Sobota, bivajočega Borejci 47, delavec, brez premoženja, Slovenec, državljani FLRJ, poročen, oče 2 otrok, v starosti 3 in 10 let, nepismen, šol ni obiskoval, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 3. 1. 1952 dalje,
- 21) Horvat Ignac - Nace sin Ane, rojen 16. 4. 1932 v Vanča vasi, okraj Mur. Sobota, stanujočega istotam štev. 59, delavec, brez premoženja, Slov., jugoslov. državlj., samski, oče 3 otrok v starosti 1 do 8 let, pismen, dovršil 4 razr. osnovne šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,
- 22) Horvat Mihael - Miško sin Ignaca, rojen 10. 1. 1927 v Vanča vasi, okraj Mur. Sobota, stanujočega istotam št. 58, delavec, brez premoženja, Slovenec, jugoslov. drž., samski, oče 1 otroka v starosti 18 mes., pismen, dovršil 6 razr. osnovne šole, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,
- 23) Kokaš Štefan sin Štefana, rojen 10. 12. 1912 v Cankovi, okraj Mur. Sobota, stanujočega istotam štev. 68, delavec, lastnik enostanovanjske hišice, Slov., jugoslov. drž., poročen, oče 5 otrok v starosti 2-12 let, pismen, dovršil 6 razr. osnovne šole, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 1. 3. 1952 dalje,
- 24) Kokaš Štefan - Pišta, sin Franca, rojen 25. 4. 1895 v Cankovi, okraj M. Sobota, stanujočega istotam štev. 88, poljski delavec, lastnik enostanovanjske hišice, Slovenec, jugoslov. drž., poročen, oče 4 otrok, v starosti od 13 do 22 let, nepismen, šol ni obiskoval, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 13. 1. 1952 dalje,
- 25) Cener Jožef - Gojc sin Julijane, rojen 11. 7. 1926 v Mur. Črncih, okraj Mur. Sobota, stanujočega Černelovci štev. 63, delavec, brez premoženja, Slovenec, jugoslov. državljani, poročen, oče 3 otrok v starosti 3 mes. do 4 let, pismen, dovršil 3 razr. osnovne šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,
- 26) Kokaš Jožef, sin Matije, rojen 10. 3. 1917 v Vanča vasi, okraj Mur. Sobota, stanujočega Vanča vas štev. 57, delavec, lastnik enostanovanjske

hiše, Slovenec, jugoslov. državljan, poročen, oče 4 otrok, v starosti od 15 mes. do 9 let, pismen, dovršil 4 razr. osnovne šole, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 3. 1. 1952 dalje,

- 27) Ml. Kokaš Andrej - Barči sin Ivana, rojen 13. 5. 1952 v Vanča vasi, okraj Mur. Sobota, bivajočega istotam šte. 55, delavec, brez premoženja, Slov., jugoslov. drž., samski, brez otrok, pismen, dovršil 2 razr. osnovne šole, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,
- 28) Horvat Aleksander - Sani sin Ignaca, rojen 11. 5. 1914 v Vanča vasi, stanujoč istotam šte. 59, čevljarški pomočnik, brez premoženja, Slovenec, jugoslov. drž., samski, brez otrok, pismen, dovršil 4 razr. osnovne šole in 1 razr. obrtne šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 14. 2. 1952,
- 29) Baranja Jože - Itam, sin Andreja rojen 10. 6. 1926 v Vanča vasi okraj Mur. Sobota stanujoč istotam šte. 54, godbenik, lastnik enostanovanjske hišice, Slov., jugoslov. drž., poročen, oče 2 otrok v starosti 2 in 4 let, pismen, dovršil 2 razr. osnovne šole, nekaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje,
- 30) Kūčan Viljem, sin Pavla, rojen 20. 11. 1920 v Kupšincih, okraj Mur. Sobota, stanujoč istotam šte. 10, biv. trgovec, Slov., jugoslov. drž., poročen, brez otrok, pismen, dovršil 6 razr. osnovne šole, 4 razr. gimnazije in 3 razr. trgovske šole, predkaznovan, v preiskovalnem zaporu od 7. 12. 1951 dalje

s o k r i v i :"¹⁵

Česa? Če zanemarimo pravniško retoriko, lahko zapišemo, da so bili spoznani za krive zaradi kraj. Kazni, ki jim jih je naložilo sodišče, so bile res hude.

1. Horvat Ivan – Limalo, za 27 izvršenih in 8 poskušenih vlomnih tatvin,
2. Baranja Jože – Delino, za 21 izvršenih in 6 poskušenih vlomnih tatvin,
3. Baranja Andraž za 16 izvršenih in 7 poskušenih vlomnih tatvin,

* * *

¹⁵ Pokrajinski arhiv Maribor, AŠ 116 (Okrožno sodišče v Mariboru 1945–1952) Sodba Okrožnega sodišča v Mariboru z dne 17. maja 1952, opr. št. K 63/52-1018, str. 1–4.

so bili s strani sodišča okvalificirani kot storilci, ki kažejo "skrajno brezobzirnost napram skupnosti, pri čemer je pri vseh treh iluzorna vsaka nada na njih popoljšanje. Glede na podane številne in izredno tehtne obtoževalne okoliščine je sodišče nad temi tremi storilci izreklo težjo, v drugem odstavku 255. čl. k. z. zagroženo kazen, **namreč smrtno kazen, ki se ima v smislu 2. odst. 275 čl. izvršiti z obeshanjem** (poudaril M. K.). Glede na določbo 32. čl. k. z. pa je sodišče zoper vse 3 storilce izreklo tudi stransko kazen trajne omejitve državljskih pravic."¹⁶

63/53 258
15/7. 1939
76

№ 3280
№ 173/1939
№ 551-193

Kaznidna pola.

Priimek in ime: **B A R A N J A Josip**

Imena staršev: Aleksander in Juljana	Stalno bivališče: Venča vas št. 55
Poklic: čigan	Zadnje bivališče: " " "
Stan: šumski	Posebna označba osebe:
Izmišljena in lažna imena: Dilino	Posebna znamenja: Na čelu mule brgati
Zločinska stroka: z Vlomilec v Agovino	Komplici, zvodniki in ljubavna razmerja: Horvat Josip, Horvat Franc

Kako so jo "odnesli" drugi obtoženci?

"Kokaš Ivan - Hapi je od cele skupine po številu izvršenih kaznivih dejanj gotovo najtežji poklicni zločinec, saj se bavi z vlomnimi tatvinami že od leta 1948, kljub temu, da je že bil predkaznovan. Sodeloval je pri 29 izvršenih in 9 poskušenih vlomnih tatvinah ter sopovzročil škodo v znesku 3 milj. 500 tisoč din. V vseh primerih, v katerih je sodeloval, je skupino vodil, je kljub svoji slabi telesni konstituciji v posameznih primerih sam vlamljal, v nekaterih si tudi predhodno ogledal situacijo. Orožja sicer ni posedoval, vendar je sodeloval pri oboroženih vlomih v KZ Velika Polana in Bogojina. Dejanja je poleg tega storil kot ljudski odbornik. Kot olajševalno pa je upoštevati, da je obtoženec telesno pohabljen na hrbtenici, da je vsled tega za poklicno delo le omejeno sposoben in da je moral s skromnim zaslužkom preživljati družino z 8 otroki. Posebno pa je treba upoštevati pri tem stori-

* * *

¹⁶ Prav tam, str. 52.

lcu, da kaže njegovo vedenje po storjenih kaznivih dejanjih za časa preiskave in pri glavni obravnavi na to, da je vkljub vsemu pri njem mogoče pričakovati poboljšanje. Obtoženec namreč ne le, da je iskreno in odkritosrčno priznal vsa storjena dejanja, je tudi podrobno imenoval vse svoje sotorilce in je s tem znatno doprinesel k temu, da je sploh bilo mogoče odkritje cele vlomilske skupine, ki je skozi več let vznemirjala prebivalstvo širom LRS. Glede na te posebno tehtne olajševalne okoliščine in ob primerem upoštevanju tega, kar je obteževalno, je sodišče odmerilo kot primerno kazen 20 let strogega zapora, obenem pa v skladu z določbo drugega odst. 33. čl. k. z. izreklo tudi omejitev državljanskih pravic za dobo 5 let, ker se je obtoženec, ki je zlorabil zaupanje, katerega je užival kot ljudski odbornik, očitno izkazal nevrednega, da poseduje državljanske pravice."¹⁷

Drugim obtoženim so bile izrečene naslednje kazni:

1. Horvat Jurij, 18 let in 6 mesecev strogega zapora;
2. Baranja Ivan, 15 let strogega zapora;
3. Horvat Franc, 10 let strogega zapora;
4. Horvat Štefan - Adam, 16 let strogega zapora;
5. Baranja Franc, 14 let in 6 mesecev strogega zapora;
6. Cener Jože - Lenci, 17 let strogega zapora;
7. Kovač Albert, 15 let strogega zapora;
8. Baranja Ivan - Cimba, 12 let strogega zapora;
9. Horvat Rudolf, 10 let strogega zapora;
10. Horvat Štefan - Pišta, 12 let strogega zapora;
11. Cener Aleksander, 10 strogega zapora;
12. Cener Franc, 6 let strogega zapora;
13. Cener Jože - Bežan, 8 let strogega zapora;
14. Cener Štefan - Jagalo, 5 let strogega zapora,
15. Horvat Ivan - Laci, 8 let strogega zapora;
16. Horvat Aleksander, 2 leti strogega zapora,

* * *

¹⁷ Prav tam, str. 52.

17. Horvat Ignac - Nace, 5 let strogega zapora;
18. Horvat Mihael - Miško, 3 leta strogega zapora,
19. Kokaš Štefan, 2 leti in 6 mesecev strogega zapora;
20. Kokaš Štefan - Pišta, 3 leta strogega zapora;
21. Cener Jože - Gojc, 3 leta strogega zapora;
22. Kokaš Jože, 3 leta in 1 mesec strogega zapora;
23. mlad. Kokaš Andrej - Barči, 6 mesecev strogega zapora;
24. Horvat Aleksander - Šani, 10 mesecev strogega zapora;
25. Baranja Jože - Itam, 10 mesecev zapora;
26. Kūčan Viljem, 6 let strogega zapora.

Proces proti Ciganom leta 1952 se je pogosto imenoval "zadeva Kokaš Ivan - Hapi in sotorilci". Kokaš Ivan - Hapi¹⁸ naj bi bil kolovodja "ciganske kriminalne združbe". S sodelovanjem s preiskovalnimi organi in s priznanjem storjenih dejanj se je verjetno izognil smrtni kazni. So bili to edini vzroki za "omilitev" kazni? Je mogoče k temu še kaj dodati? Morda. Če želimo odgovoriti na to vprašanje, se moramo vrniti na začetek pripovedi.

Število vlomnih tatvin v kmetijske zadruge v Prekmurju in v zasebne stanovanjske hiše v Prekmurju je bilo obdobju med letoma 1945 in 1950 "zmerno". Sotorilci so prihajali iz različnih "slojev": bili so prekmurški kmetje, pripadniki različnih "političnih" tolp, tudi kakšen poslovodja kmetijske zadruge, ki je želel na ta način prikriti lastno upravljalško nesposobnost, se je našel med njimi. V letu 1951 pa se je sprožil pravi plaz vlomov v kmetijske zadruge. Vlomi so sledili

"bliskovito drug za drugim komaj so se kriminalistični organi vrnili z ogle-da kraja dejanja, že jim je bil javljen nov vlom. Zdelo se je, da so organi brez moči nasproti neznanim vlomilcem. Postavljali so zasede, organizirali za-upniško mrežo, ki naj bi javljala, kje se je pojavilo ukradeno blago, toda vse brez uspeha. Ko so postavili zasedo v vasi, kjer so domnevali, da se bo naj-verjetneje izvršil vlom, se je vlom sicer izvršil, toda v sosednji vasi. Tudi pri poizvedbah glede pojavljanja blaga kriminalistični organi niso imeli sreče, saj se je za blago, o katerem so domnevali, da je ukradeno, izkazalo, da iz-vira iz nesumljivega nakupa ali iz prekupčevanja in podobno. V vsem letu 1951 so v Prekmurju zaznamovali 76 vlomnih tatvin, od katerih je bilo 37

* * *

¹⁸ Kokaš Ivan - Hapi se je pred drugo svetovno vojno pisal Hahn Ivan ali Hapi Ivan.

vlomnih tatvin v poslovalnice kmetijskih zadrug, ostale pa v privatna stanovanja in v vinske kleti. (...) Stanje je bilo porazno, saj je bila v letu 1951 izropana po Prekmurju vsaka tretja zadruga."¹⁹ Problem vlomov v kmetijske zadruge v Prekmurju je bil tako obsežen, da je postal eden glavnih problemov slovenske kriminalistične službe. Tudi zato, ker so se podobni vlomi pričeli dogajati tudi drugod po Sloveniji. "Stari" policijski kadri, tisti, ki so v kriminalistični policiji verjetno delovali že pred 2. svetovno vojno, so s prstom pokazali na cigane, "toda mlajši organi se niso oprijeli njihove domneve. Trdili so, da so cigani v novem družbenem redu vsi zaposleni in da pridno delajo."²⁰

"Stari" policijski kadri so pač prisegali na spoznanja klasične "romologije", ki pravi:

"Tipične telesne značilnosti ciganov so le-te: so vitkega stasa in ne prevelike rasti. Povprečna telesna višina je pri moških 165,4 cm, pri ženskah 153,2 cm. Barva kože je rumenkasta, olivno rumena, rjavkasta ali pa tudi popolnoma rjava. Rdečice na obrazu ni. Lasje so pri čistem ciganskem tipu bleščeče črni, zelo gosti, večinoma nekodrasti in jih nosijo ponavadi dolge. Ni opaziti, da bi jim lasje zgodaj posiveli ali da bi postali plešasti. Zobje so bleščeče beli in, čeprav si jih ne negujejo, so zdravi. Le prav redko in izjemoma so med njimi pojavi plavih las. Oči so skoraj vedno temne barve.

Poleg teh telesnih zunanjih znakov so zanje značilne še naslednje lastnosti: Žene so bogato obdarjene z otroki; kot mlade deklice so čestokrat izredno lepe, toda zelo kmalu odcvetijo; svojevrsten telesni duh ciganov, katerega **ojačuje še prirojena jim nečistoča** (poudaril M. K.), zelo močno razvit smisel za orientacijo, izredno močna rodovna zavest, po kateri se čutijo povezane z vsakim ciganom kot svojim bratom, medtem ko se pred necigani popolnoma zapirajo, njihovo mišljenje je otročje – predmetno, kar pomeni, da zajema le predstave o konkretnih predmetih, ne pa abstraktnih pojmov, zaradi česar nimajo nikakršnega smisla za preteklost in živijo iz dneva v dan brez skrbi za prihodnost. Čestokrat naletimo pri njih na močno glasbeno nadarjenost, sicer pa so usmerjeni zgolj le na materialne koristi: denar oziroma denarna vrednost je zanje merilo vsega ravnanja. K njihovim rasnim lastnostim spadata nadalje nagon do potovanja, ki je izpričan skozi stoletja, ter **nagon k tatvinam, kar prav tako opažamo skozi vsa sto-**

* * *

¹⁹ Ciganska vlomilska tolpa v Prekmurju je opozorila na ciganski problem v Sloveniji. Kriminalistična služba. Ministrstvo za notranje zadeve Ljudske republike Slovenije, Ljubljana, Leto III, št. 7 (julij 1952), str. 296.

²⁰ Prav tam, str. 296.

letja nazaj, oba pa sta v zvezi z njihovo lenobo (poudaril M. K.). Cigan ima prirojen odpor proti trajnemu težkemu delu in kaže veselje le do določenih lahkih rokodelstev (npr. krpanje kotlov, brusaštvo itd.), pri čemer pokaže posebno spretnost. V ostalem pa se mož rad predaja brezdelju in pošilja svojo ženo na prosjačenje. Sicer pa v svojem osebnem življenju ni preveč potraten, lahko rečemo, da je precej skromen in le ob rodbinskih in rodovnih praznikih prirejajo večje gostije.

Lastnosti njihovega značaja lahko označujemo kot posebno mešanico nečimrnosti in preprostosti, navidezne skromnosti in prave lahkomišelnosti, pri tem kažejo še ponižujočo klečeplaznost v svojem vedenju in ravnanju, preračunano na to, da drugega ukanijo s svojo zvijačo. Niti najmanj se ne ozirajo na resnicoljubnost, marveč lažejo predrzno, kajti ne poznajo nika kršnega sramu. Te lastnosti značaja dopolnjujeta še dve, in sicer maščevalnost – tudi v notranjem življenju ciganov igra krvna osveta še sedaj važno vlog – in zlasti strahopetnost. **Pojma cigan in strahopetnost sta nerazdružljiva** (Poudaril M. K.). Vsi umori, ki so jih doslej storili cigani, so bili storjeni izključno le na spečih osebah, ali iz varnega ozadja ali pa s strupom. Nikoli še ni cigan izvršil umora, pri katerem bi se kot storilec moral izpostaviti nevarnosti. Kot vojaki so večinoma v začetku pripravi in ubogljivi, nagibajo pa se k dezertaciji. Cigani so se doslej že čestokrat izkazali kot dobri vo-huni, kar nam potrjujejo primeri iz zgodovine.

Pri doseganju svojega namena pokažejo vso svojo spretnost, gibčnost, drznost, zvijačnost, pretkanost in poželjivost. Le eno oviro poznajo, veter. V vseh razpravah o ciganih se poudarja, da vetra ne morejo prenašati in da so proti njemu tako rekoč brez moči. Drugi tatovi zelo radi kradejo v viharne noči, cigan pa ne, marveč se skriva, kadar veje veter. Če je bila tatvina storjena v zelo viharne noči, lahko sklepamo, da jo ni izvršil cigan.”²¹

Tekmo med “staro” in “novo” gardo kriminalistov je odločilo anonimno pismo, ki je 18. septembra 1951 priromalo na policijsko upravo v Murski Soboti. Kriminalisti so pozneje ugotovili, da je avtorica pisma “Ilonka, modernizirana Ciganka”. Napisala naj bi ga iz sovraštva do Ciganov. Še enkrat se je pokazalo, da je najhujši narodni izdajalec običajno konvertit. Takole pravi v svojem pismu Ilonka:

“Notranjemu odseku Murska Sobota – Prosim Vas, dajte poikati tovariša Baranja Milana, kateri je v kratkem stopil v glasbo ciganov. Dajte ga poiskati takoj, ker ta Vam bo dosti povedal. Zadruga, ki so bile pokrajene okrog

* * *

²¹ Prav tam, str. 288–289.

Prekmurja, to je bil oče treh sinov in je sorodnik rimskih ciganov. Stanuje v Burejcih. Oče od teh treh ciganov, ki ni bil že dolga leta nikjer zaposlen, lahko Vam bo zvedel odkod se je živel. Ta najmlajši sin, ki je obiskoval glasbeno šolo je prejemal od KLO živilske ter oblačilne nakaznice. Vkljub temu on ni mogel vzdrževati očeta ter 3 brate. Tov. Baranja Milan je izročil Baranja Mišku za 3 obleke blaga zato, da ga je sprejel v cigansko glasbo. Prosim dajte se informirati v Puconcih pri krojaču Prkič ali Balažič ta Vam bo še bolj natančneje razjasnil, da so dali za tri pare obleke iz iste bale. Iz blaga, ki so ga dali krojaču so naročili naj naredi smoking obleke. Upam, da boste sedaj prišli do pravih tatov. Tudi v Černelavcih je bil pri Erniji en teden krojač, mu je šival obleke. Toda moje mišljenje je, da krojač en teden nima kaj šivati za tov. Ernija. Stroj je bil sposojen iz Murske Sobote, od tovariša Suk Pleskar. Prosim, da čimprej naredite preiskavo. Nahajajo se v Ljubljani v Nebotičniku – Baru.”²²

POGLED NA VANČO VAS

Forenzične preiskave so se sicer nadaljevale; ko pa so v starih policijskih kartotekah našli priimke Kokaš, Baranja, Cener in Horvat, ki so bili povečini doma iz Vanče vasi in Borejcev, so se odločili za obsežno akcijo na tradicionalen način. Ker krivcev za vlome niso predhodno identificirali, so se odločili za aretacijo 200 Ciganov in približno 50 prekmurskih kmetov, o katerih so imeli podatke, da od tatov odkupujejo ukradeno blago. Močne policijske sile so 8. decembra 1951 v ranih jutranjih urah obkolile romska naselja Borejci, Vanča vas, Pušča in Kupšinci. V ranih jutranjih urah,

“v prvem jutranjem svitu so organi začeli s hišnimi preiskavami in aretacijami. Vse prebivalce so izgnali iz hiš in jih uvrstili v vrste pred hišami, tako

* * *

²² Prav tam, str. 299.

da so bili moški ločeni od žensk. Že tedaj so organi opazili, da so ciganke metale od sebe razno tekstilno blago. Ko so hoteli ugotoviti, kdo je blago odvrigel, so seveda vsi cigani trdovratno zanikali in nihče ni hotel biti lastnik odvrženega blaga. Ko so bili cigani uvrščeni v vrste, so organi začeli s hišnimi preiskavami.

Ob teh se je pokazala vsa revščina in zanemarjenost ciganov. V stanovanjskih prostorih je vladala strahovita nečistoča in smrad. Mnogokdaj je služil isti prostor za kuhinjo, spalnico, svinjak in stranišče obenem, pa tudi za shrambo živil, ki je bila največkrat bogato založena s suhim svinjskim mesom, belo moko, sladkorjem in podobno. Otroci so bili kljub mrazu skoraj popolnoma goli, odrasli cigani, ki so zaradi starosti živeli le doma, pa so bili samo na pol oblečeni. Ta ugotovitev je zanimiva, če pomislimo, da je skozi ciganske roke šlo skoraj tisoče metrov tekstilnega blaga, sami pa si iz tega niso oskrbeli primernih oblačil. Pri preiskavah niso našli skoraj nič ukradenega blaga, saj so cigani blago sproti prodajali svojim stalnim odjemalcem.”²³

MED CIGANI IN PREKMURCI JE BILO PA TAKO

Morda pa bi nekoliko bolj luciden in dobrosrčen pisec članka našel kakšno povezavo med prodajo nakradenega blaga in “bogato založeno shrambo”. Morda

* * *

²³ Prav tam, str. 302.

so Cigani blago prodajali zato, da so si nakupili zaloge hrane, s katero bi lahko preživeli vsaj prihajajočo zimo.

Vse Cigane in Ciganke, ki so jih tega dne aretirali, so naložili na tovarnjake in jih odpeljali v naprej pripravljene zapore v gradu Lukavci pri Ljutomeru. Otroke pa so pustili v romskih vaseh sredi zime brez staršev, povsem same!! Ne brez razloga. Postali so talci!! Preiskovalci so pač računali na to, da se bodo romske matere "zlomile" pod težo odgovornosti za življenje in varnost lastnih otrok.

V tej obsežni akciji so aretirali tudi večje število prekmurskih kmetov, ki so od Ciganov odkupovali nakradeno blago. To so bili "večinoma sami močnejši kmetje, na čelu vseh pa nekdanji trgovec in sedanji gostilničar Kūčan Viljem iz Ku-pšinc. Uspeh preiskav je bil dober, kajti pri vseh so našli večje količine tekstilnega blaga. Tudi ti kmetje so bili odpeljani v grad Lukavci. Tega jutra je bilo aretiranih skupaj čez 200 ljudi."²⁴

V preiskovalnem postopku so preiskovalci uporabili vrsto preiskovalnih tehnik: od najbolj subtilnih do zelo grobih. V zapisu, ki smo ga že večkrat citirali, je sicer stavek: "Pri tem pa je treba poudariti še to, da je bil ves njihov postopek v odnosu do Ciganov vedno človeški in da so uspeli doseči priznanje, ne da bi posegali po kakšnih surovih sredstvih."²⁵ Če je to res bilo tako, zakaj so pozneje mnogi obtoženci na glavni sodni obravnavi preklicali izjave v preiskovalnem postopku in se pritoževali nad delom kriminalističnih organov? Romi so izjavljali, da so jih zasliševalci med zaslišanjem ustrahovali, silovito mučili, pretepali in trpinčili ter da so njihova priznanja preiskovalci izsilili.²⁶ Ker tudi zapisi o drugih procesih v Sloveniji v tistem obdobju opozarjajo na to, da je bilo marsikatero priznanje, milo rečeno, izsiljeno, je treba dikcijo "o človeškem odnosu do Ciganov" jemati z veliko mero rezerve. Ko so se v tedanjem času odločili razrešiti kak problem, so k njemu pristopili na zelo radikalen način. Le zakaj bi bili Romi pri tem drugače obravnavani?

Zapisali smo, da se je Kokaš Ivan – Hapi, "kolovodja prekmurske ciganske bande", s sodelovanjem s preiskovalnimi organi in priznanjem storjenih dejanj, verjetno izognil smrtni kazni. Zastavili smo vprašanje: so bili to edini vzroki za "omilitev" kazni? Je mogoče k temu še kaj dodati?

Namig za dodaten razmislek najdemo v članku "Ciganska vlomilska tolpa v Prekmurju je opozorila na ciganski problem v Sloveniji", kjer lahko preberemo tudi tole:

* * *

²⁴ Prav tam, str. 303.

²⁵ Prav tam, str. 311.

²⁶ Pokrajinski arhiv Maribor, AŠ 116 (Okrožno sodišče Maribor 1945–1952), Zapisnik o glavni obravnavi. K 63/52-1017.

“Preiskovalni postopek je odkril ogabno in izkoriščevalsko vlogo prekmurških kmetov v odnosu do ciganov. Kdo je imel levji delež koristi od številnih vlomnih tatvin, storjenih po ciganih? Nihče drug kot prekmurški kmetje, toda ne mali marveč srednji in veliki kmetje. Skoraj vsak cigan je imel v kakem kmetu odjemalca nakradenega blaga, oziroma narobe, vsak kmet je imel cigana, od katerega je kupoval ukradeno blago. To je že desetletja stara navada teh kmetov. Zato pa je tudi res, da, kadar je cigan zaprt, podpira kmet njegovo družino. Ni sicer to izdatna pomoč, marveč daje cigani ženi le toliko, da se nekako moralno oddolži, ker ga cigan ni izdal, da je kupoval od njega blago. Pri kupovanju so kmetje cigane nesramno izkoriščali, saj so blago, izvirajoče iz enega vloma, ki je bilo v resnici vredno gotovo 200.000.00 din ali še več, kupili za 20.000.00 din.

Največji izkoriščevalec ciganov in v mnogih primerih celo pobudnik vlomnih tatvin je bil bivši trgovec in sedanji gostilničar v Kupšincih Kūčan Viljem. Pri zaslišanju ciganov so prišle na dan mnoge zanimivosti o njihovih odnosih do Kūčana. Tako so po nočnem pohodu z vloma dospeli do njegove gostilne in ga poklicali z dogovorjenim žvižgom. Takoj jim je odprl in jih odpeljal v prazno sobo, kjer so blago odložili. Toda Kūčan ni blaga niti pogledal, marveč jim je kar takoj povedal ceno, s katero so se cigani po navadi brez ugovorov strinjali, saj blaga drugam v taki veliki količini niti ne bi mogli prodati. Denarja jim ji nikoli dal takoj, marveč jim je rekel naj pridejo naslednji dan. Ko so res prišli, jih je Kūčan najprej pošteno napojil, jim zaračunaval vino po dvakrat do trikrat dražje in jim zapitek odtegnil od plačila za prodano blago. Mnogokdaj pa so cigani odšli iz gostilne le močno pijani, toda brez denarja. Tako je Kūčan lahko seveda ogromno zaslužil. Dajal jim je tudi navodila, kam naj bi še vlomili in jim nakazoval poslovalnice kmetijskih zadrug, kjer imajo na zalogi še veliko tekstilnega blaga. Take podatke je črpal od gostilniških gostov, ki jih je znal spretno izpraševati ne da bi vedeli za kaj gre. (...) Ostali kmetje, ki so kupovali od ciganov, niso bili do njih prav nič boljši. (...) Odnos med kupujočimi kmeti in cigani so bili naravnost suženjski. Kmetje so jih imeli tako v pesteh, da so jim cigani prodajali za vsako ceno.”²⁷

* * *

²⁷ Ciganska vlomilska tolpa v Prekmurju je opozorila na ciganski problem v Sloveniji. Kriminalistična služba. Ministrstvo za notranje zadeve Ljudske republike Slovenije. Leto III, št. 7 (julij 1952), str. 309–310.

Preiskovalci vlomnih tatvin v Prekmurju so zato ugotavljali, da so Prekmurški kmetje

"po svojem bistvu pravzaprav še slabši od ciganov. Bili so trmasti, zakrknjeni, surovi in brezobzirni. V ciganu vidijo le manj vredno bitje. Živijo v prepričanju, da je njim dovoljeno vse, a ciganu ničesar, za njihove grehe naj odgovarjajo le cigani. Pri tem pa se kažejo silno verne in imajo na ustih vedno boga. Na vsa vprašanja preiskovalnih organov so odgovarjali eno in isto "lahko me dol sterlite ali gor vejste, če nejsem pa nejsem kupo blaga". Pri tem pa so seveda kričali, da so se skoraj šipe tresle; kako pošteni da so. Ko so jim pri soočenju cigani v obraz povedali, da so od njih kupili blago, so se kmetje obračali do preiskovalcev in dejali: "Kaj ne, gospodje, da ciganom ne verjamete, saj vidite kakšni so."²⁸

Kako povezati evgeniko, ki smo jo omenili na začetku tega spisa, "milo" obsodbo za "slabotnega in telesno pohabljenega, povsem primitivnega človeka", pa vendar kolovodjo ciganske tatinske tolpe Kokaš Ivana – Hapija ter obsodbo na smrt postavnega in iskriivega Horvat Ivana – Limala, drugega ali tretjega na hierarhični lestvici? Morda se del odgovora skriva tudi v naslednji ugotovitvi kriminalistov, ki so raziskovali primer "ciganske prekmurske bande":

"Poročeni kmetje pa so mlajše ciganke tudi grobo spolno izkoriščali, saj je imel vsakdo izmed njih svojo ciganko, s katero je občeval. Ko je prišla ciganka v hišo kmeta beračiti, jo je ta najprej spolno izkoristil, potem pa ji je dal miloščino. Zato je bilo pri zaslišanju mlajših cigank mnogo primerov, ko je ciganka povedala, da je "paverska" (kmečka hči). Bilo pa je tudi obratno, da so si poročene kmetice izbirale za svoje ljubčke cigane. Tako je bil Horvat Ivan – Limalo ljubček prenekaterih kmetice in mnogo srečnih kmečkih očetov ziblje majhnega "Limala". Limalo je pri zaslišanju izjavljal, da so ga kmetice naravnost prosile za občevanje in da jim seveda tega ni mogel odreči."²⁹

Dokler so bili spolni odnosi na ravni "normalnih folklornih odnosov", torej med moškim pripadnikom dominantnega naroda in žensko pripadnico romske skupnosti, je bilo te odnose mogoče prikriti z običajno hipokrizijo. Da bi pa pripadnik nečistega romskega plemena kvaril čisto slovensko kri, pa je bilo v popolnem nasprotju s slovenskim čistunstvom!!

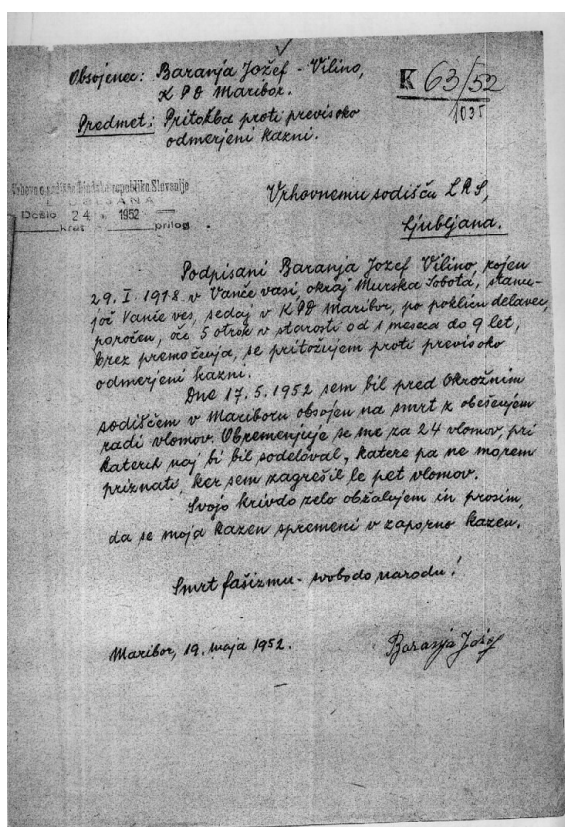
* * *

²⁸ Prav tam, str. 310.

²⁹ Prav tam, str. 310.

ŠE KANČEK CINIZMA

Na sodbo Okrožnega sodišča v Mariboru z dne 17. maja 1952, opr. št. K 63/52-1018 so se obsojeni pritožili na Vrhovno sodišče. Vrhovno sodišče Ljudske republike Slovenije je dne 30. 6. 1952 s sodbo številka KZ 239/52-4³⁰ le malenkostno spremenilo sodbo Okrožnega sodišča v Mariboru. Za našo razpravo je pomembna ugotovitev, da so najtežje kazni ostale v veljavi. Rešitev bi na smrt obsojeni lahko dočakali le s pomilostitvijo. In dočakali so jo! In to kakšno! Prezidijum Narodne skupščine FNRJ je 16. avgusta 1952 sprejel odločitev, da se prošnja obsojenih na smrt – Horvat Ivana, Baranja Jožefa in Baranja Androša – zavrne. Vendar so "pomiloščeni" v toliko, da se justifikacija izvrši namesto z obešanjem, s streljanjem.³¹ Smrtna sodba je bila izvršena 8. septembra 1952.³²

* * *

³⁰ Pokrajinski arhiv Maribor, AŠ 116 (Okrožno sodišče Maribor 1945–1952).

³¹ Pokrajinski arhiv Maribor, AŠ 116 (Okrožno sodišče Maribor 1945–1952). Prezidium narodne skupštine FNRJ, P. Br. 5389, 16. avgust 1952. god.

³² Pokrajinski arhiv Maribor, AŠ 116 (Okrožno sodišče Maribor 1945–1952). Ljudska republika Slovenija, Ministrstvo za notranje zadeve. Zap. štev. III-1018/4-52, dne 10. september 1952. V arhivu ni podatka, kje so bili ustreljeni, niti kje so pokopani.

ČISTO NA KONCU ŠE PRIPIS

Pogosto je mogoče slišati ali prebrati, da je zgodovina ogledalo, v katerega velja pogledati, ko načrtujemo dejanja v sedanjosti. Toda problem ogledala je, če si misel sposodim pri Oscarju Wildu, da gledalec v ogledalu opazuje (opazi) le sebe. Namen pričujočega prispevka ni bil zagovor narcisoidnega pogleda na preteklost, izbiranje in odbiranje iz preteklosti tistega, kar nam je pogodu, kar nam rabi za zagovarjanje in opravičevanje lastnega početja. Našel se bo bralec pričujočega prispevka, ki bo dejal: prav jim je Ciganom, kaj so pa kradli kot srake; končno jim je nekdo stopil na prste. Morda so kazni res hude, morda bi bila mera pravišnja, če bi jim naložili po dvajset let strogega zapora. Toda kdo bo spametoval nepoboljšljive tatove. Če kdo, potem je to lahko le trda roka. V tem duhu je bilo, na primer, napisano marsikatero mnenje Postaje ljudske milice Murska Sobot, ko so bili zaprošeni za mnenje o pogojnem odpustu s prestajanja kazni katerega izmed obsojenih na procesu v Mariboru. O Horvat Juriju, ki je bil na procesu obsojen na dobrih 18 let zapora, so sestavili naslednje poročilo / mnenje:

"Sporočamo vam, da ima Horvat Jurij, stanujoč v Vanča vasi št. 70, 3 nedolletne otroke v starosti od 10–15 let. Te otroke preživlja njegova za revmo bolna žena Marjeta. Ta dela pri raznih kmetih, včasih pa tudi berači. Družina živi zelo bedno in v težkih socialnih pogojih. Torej socialno stanje družine bi dopuščalo, da bi se glavarja te družine pogojno odpustilo s pristajanja kazni, vendar pa se s tem ne strinja okoliško prebivalstvo, ki pozna obsojenca kot nepoboljšljivega. Sicer pa tudi dosedanje izkušnje kažejo, da s predčasnim izpustom na prostost ostalih ciganov – obsojencev, se njihovo socialno stanje ni izboljšalo, ker ne iščejo zaposlitve, temveč se raje preživljajo z drobnimi tatvinami. Prav zato menimo, naj obsojenec prestane vso kazen v KPD-ju."³³

Zgodbo je mogoče pogledati tudi z druge, Ciganske plati. Ta je neprijetna za marsikatero pripadnika dominantnega naroda. Da so Cigani kradli, drži. Toda bili so le člen v prekupčevalski verigi, v kateri so smetano pobirali pripadniki večinskega naroda. In ne samo to, Ciganom so bila zaradi "prirojene" kriminogenosti pripisana še kazniva dejanja, ki so jih povzročili pripadniki večinskega naroda. Ko imaš pri roki dežurnega krivca za vse tegobe, ki tarejo tebe in / ali tvojo okolico, res nima nobenega smisla, da bi tratil čas in državni denar za poglobljeno raziskovanje.³⁴ Glavno je, da je statistični razkorak med številom storjenih

* * *

³³ Pokrajinski arhiv Maribor, AŠ 117 (Okrožno sodišče Maribor 1945–1952). Zadeva: Horvat Jurij, preverko – dostavljamo.

³⁴ V policijskih vrstah so večkrat ugotavljali, da želijo lokalni prebivalci slovenskega pokolenja Ciganom podtakniti kakšno kaznivo dejanje. V posebnem navodilu o postopanju s Cigani, ki ga je Republiški sekretariat za

kaznivih dejanj in številom "raziskanih" kaznivih dejanj čim manjši.

Morda pa to niti ni najbolj žalosten del celotne zgodbe. Bralcu arhivskih virov se najbolj priskuti del o grobem spolnem izkoriščanju romskih deklet. Del grenkobe odplakne le zapis raziskovalcev odnosov med Cigani in Slovenci v Prekmurju, ki ga je mogoče razumeti tudi tako, da so poskočni romski fantje pohotnim Prekmurcem vračali milo za drago. V zapisu je mogoče prebrati neprijetno ugotovitev, (...) "da mnogo srečnih kmečkih očetov ziblje majhnega "Limala".

* * *

notranje zadeve pripravil leta 1965, je bilo postajam milice naročeno, da morajo v primerih, če so za kazniva dejanja osumljeni stalno naseljeni Cigani, organi za notranje zadeve "posebno skrbno ugotavljati, če so res cigani storilci, kajti znani so primeri, da so občani obdolževali cigane tudi za dejanja, ki jih oni niso naredili." (Arhiv Slovenije. AS 1931, teh. enota 14900. Št. spisa 399, Zadeva: Postopek s cigani – navodilo, str. 5.)